

A.B. Van Deinse, honderd jaar geleden geboren

J.W. Broekema

Met enige regelmaat verschijnen in natuurbeschermings- of onderzoekskringen mensen, die gedurende hun leven een grote invloed op denken en doen van hun medemensen uitoefenen. Soms is hun invloed zo algemeen dat niemand de directe oorzaak van de toegenomen interesse voor het betrokken vakgebied kan vinden.

In andere voorbeelden zijn er namen te vinden, die bijna iedere landgenoot kent door het stempel dat zij nagelaten hebben.

Gedurende enige eeuwen heeft de Nederlander zich om uiteenlopende redenen geïnteresseerd voor walvissen en dolfijnen. Ik hoef hier alleen maar te wijzen op de slachting, die de Nederlanders bij de populatie Noordkapers en Groenlandse Walvissen in de 16e en 17e eeuw hebben aangericht en op de bruinvisjacht, die tot in deze eeuw plaatsvond en bedreven werd door de 'varkenvissers'.

Behalve deze redenen omwille van lijfsbehoud zijn er in de moderne tijd ook beschermingsgronden waarvoor de Nederlander warmloopt. Toch is dat minder nieuw dan menigeen denkt. Reeds in de Tegenwoordige Staat der Nederlanden (17e eeuw) wordt er op gewezen dat het aantal walvissen drastisch terugloopt als gevolg van de te intensieve jacht.

In de 20e eeuw treden twee landgenoten op de voorgrond, die ieder op hun eigen gebied een diepgaande invloed hebben gehad op de ideeën betreffende de walvisachtigen. De een bestreek een specifiek wetenschappelijk terrein: de Amsterdamse hoogleraar E.J. Slijper die ook internationaal een grote naam had. De ander is een bijna vergeten naam. Hij had een vrijwel uitsluitend landelijke betekenis, maar trad nauwelijks internationaal voor het voetlicht. Toch had hij een niet te onderschatten effect op onze huidige houding ten aanzien van Walvissen en Dolfijnen. Deze persoon willen wij in het kort nogmaals voor het voetlicht brengen.

Op 9 november 1885 werd Antonius Boudewijn van Deinse geboren. Voor de Werkgroep Zeezoogdieren van de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming reden om dit jaar eens extra aandacht aan hem en de studie der walvisachtigen in het algemeen te besteden.

Van Deinse studeerde biologie aan de universiteit van Utrecht, maar mocht als HBS-er niet als academicus afstuderen, zoals in die tijd (1910) gebruikelijk was. Als docent (K IV akte) kon Van Deinse les geven aan een mid-

delbare school. In de periode 1911-1912 was hij hoofdassistent aan het Zoölogisch Laboratorium van de Leidse Universiteit. Vervolgens werd hij leraar 'natte his' (natuurlijke historie) aan het Erasmiaans gymnasium (Rotterdam). Deze functie behield hij tot zijn pensionering (1951).

Als merkwaardige bijverschijnsel van de Eerste Wereldoorlog strandden enkele Gewone Vinvissen in 1914 op de Nederlandse kust, gewond of gedood door Duitse zeemijnen in de Noordzee. Van Deinse maakte hierdoor kennis met deze bijzondere zoogdieren: een kennismaking die niet meer zou verflauwen. Hij begon meer en meer gegevens over walvisachtigen te verzamelen.

In 1917 werd het ook voor HBS-ers mogelijk, om af te studeren, Van Deinse maakte meteen gebruik van deze kans. Ondanks zijn vaste dagelijkse werk, wist hij in 1924 af te studeren. Inmiddels had hij al genoeg gegevens verzameld om ook op te promoveren. Voor het zover kwam vroeg het toenmalige Hoofd van 's Rijks Geologische Dienst hem ook de fossiele vondsten van Nederland in zijn onderzoek op te nemen. Hoewel er een niet geringe verzameling vondsten was had

Op 10 juni 1985 werd de Zeeleeuw 'Martin' geboord in het Dolfinarium te Harderwijk.

nog niemand hieraan enige serieuze aandacht gewijd.

Van Deinse promoveerde uiteindelijk in 1931 op het proefschrift 'De fossiele en recente *Cetacea* van Nederland'. *Cetacea* is de wetenschappelijke naam voor de walvisachtigen. Het proefschrift is tot op de dag van vandaag het standaardwerk voor een ieder die zich met strandingen (vanaf 808 n.Chr.) op de Nederlandse kust bezighoudt.

Natuurlijk is een proefschrift niet de manier om bij het grote publiek interesse te wekken voor welke dier- of plantegroep dan ook. Van Deinse schreef in tijdschriften als 'Lutra', 'De Levende Natuur' en 'Natura'. Toch wordt ook hiermee slechts een klein publiek bereikt. Zijn, voor de Nederlander, grootste invloed lag ongetwijfeld in zijn regelmatige publicaties in 'De Nieuwe Rotterdamsche Courant', de tegenwoordige NRC-Handels-

blad. Artikelen over de jacht, strandingen en de biologie van walvisachtigen wekten bij velen interesse op en bezorgden Van Deinse grote bekendheid als DE expert op dit gebied.

Het gevolg van zijn bekendheid was een nog grotere schare van informanten, die met gegevens en ander materiaal voor Van Deinse aan kwamen dragen. Er ontstond kortom een waar Van Deinse-archief, voorzien van foto's, beenderen en gegevens over van alles en nog wat, als het maar met walvisachtigen of -jacht te maken had.

Voorbeelden van belang: een compleet en gedocumenteerd strandingsarchief van de Nederlandse kust dat een periode van tien eeuwen bestaat een archief foto's van herinneringen aan de walvisvaart op de noordelijke eilanden (schuurpalen, hekken, stoepstenen van botten), die nu grotendeels verdwenen zijn, manuscripten en logboeken van vroegere walvisvaarders.

Het Van Deinse-archief is, zoals tijdens zijn leven, verdeeld over een aantal instituten: het Erasmiaans en Blijdorp bezitten ieder een gedeelte van de Rotterdamse collectie en in Leiden bezit het Rijksmuseum van Geologie en Mineralogie het deel dat op de fossiele vondsten betrekking heeft. Het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden heeft de grootste collectie met foto's, manuscripten en recent materiaal. Dit laatste museum is overigens alleen op afspraak te bezoeken.

Gedurende zijn leven ontving Van Deinse al vele huldeblijken: erelidmaatschappen en onderscheidingen van natuurhistorische verenigingen. Hij liet velen kennis maken met de wereld van de walvisachtigen en wat deze voor Nederland betekenen. Dank zij zijn bezield onderzoeksdrijf bezit Nederland een van de meest complete verzamelingen op het gebied van de walvisjacht en -strandingen.

A.B. Van Deinse overleed op 11 juli 1965 te Rotterdam. Dit jaar zal de Werkgroep Zeezoogdieren, 100 jaar na zijn geboorte, Van Deinse en zijn werk herdenken met onder meer een aan walvisachtigen gewijde tentoonstelling in diergaarde Blijdorp en een symposium over zeezoogdieren. Informatie hierover volgt in de pers.

■ drs. J.W. Broekema, voorzitter Werkgroep Zeezoogdieren, Boris Pasternakstraat 143 IV, 1102 TB Amsterdam.